

De lepepage in Vlaanderen: terug van (nooit) weg geweest?

tekst:
Dirk Maes

De lepepage (*Satyrium w-album*) staat op de Rode lijsten van Vlaanderen en Nederland respectievelijk te boek als 'Onvolgende gekend' en 'Ernstig bedreigd' (Maes & Van Dyck, 1996; van Ommering et al., 1995). Door de verborgen levenswijze hoog in de toppen van iepen is de aanwezigheid en dus de bedreigingsgraad van deze soort moeilijk vast te stellen. Naar aanleiding van een waarneming van de lepepage deze zomer in het centrum van Brussel, bespreken we kort de vroegere en huidige verspreiding van deze onopvallende soort in Vlaanderen.

Gewone iepen (*Ulmus minor s.l.*) gevonden van zo'n 10 tot 15 jaar oud. De iepen stonden in een bomenrij waarin voorts ook Noorse esdoorn, Wilde kastanje, Beuk en Gewone es te vinden waren. Vlakbij de jonge iepen waren nog de resten te vinden van wat eens een grote iep moet zijn geweest, die waarschijnlijk ten ondergegaan is aan de iepeziekte. Het feit dat de lepepage hier waargenomen werd toont aan dat deze soort wel degelijk in staat is om te overleven op jonge iepen die opschieten rondom grote zaaddragende iepen. Aangezien iepen al in mei zaad vormen en dit vervolgens laten vallen, was het op het moment van de waarneming (augustus) onmogelijk om na te gaan of het hier om zaaddragende iepen gaat of niet.

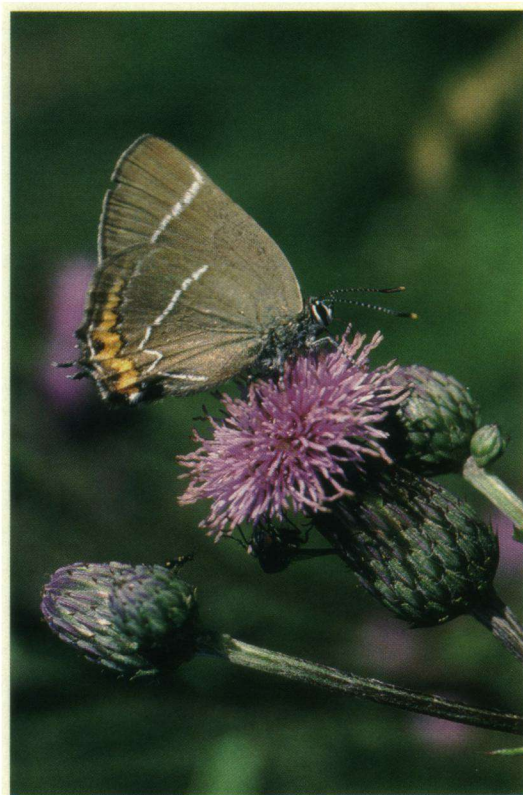

foto: Wim Rubers

Waarneming in Brussel

Op 2 augustus 1996 werd rond 13.00 uur een afgevlogen mannetje van de lepepage zittend aangetroffen op een zandwegje in de buurt van de Franstalige universiteit van Brussel. Deze plek ligt vlak bij het Terkamerenbos, een vroegere vindplaats van de soort in België. Hij liet zich gemakkelijk bewonderen en kon zelfs (voorzichtig) vastgenomen worden om de witte W-vormige tekening op de onderkant van de achtervleugel goed te kunnen bekijken. Toen het eenmaal vaststond dat het inderdaad om een lepepage ging werd het exemplaar weer vrijgelaten. In de daaropvolgende dagen werd de vindplaats nog enkele malen bezocht, maar het vlindertje werd niet meer teruggevonden.

Waar rook is, is vuur en waar lepepages zijn moeten normaal gezien staan. Op enkele meters van de zandweg waarop de lepepage aan het zonnen was, werden inderdaad een achttal vrij jonge

De lepepage is te herkennen aan de witte letter W op de onderkant van de vleugels. Een andere naam van deze vlinder is daarom Letterpage.

Levenswijze

De lepepage is een moeilijk waar te nemen vlinder doordat hij een groot deel van zijn tijd in de toppen van iepen doorbrengt. Als waardplant gebruikt de lepepage verschillende soorten iepen: voornamelijk Ruwe iep, maar ook Gewone iep en Steeliep (Bink, 1992). De vlieg-

tijd van de vlinders ligt tussen midden juni en midden augustus. Dit vlindertje staat bekend als een bijzonder honkvas-te soort, waarvoor één enkele, voldoende grote iep al kan volstaan om een popula-tie te onderhouden (Bink, 1992). Meestal wordt in de literatuur vermeld dat Iepepages enkel voorkomen op zaaddragende iepen (o.a. Ebert, 1992). Uit onderzoek in Engeland (Davies, 1992) is echter gebleken dat ook niet-zaaddragende iepen (in hagen bijvoorbeeld) populaties van Iepepages kunnen herbergen. De vrouwtjes zetten de eitjes af op het litteken dat op de iepetakken gevormd wordt tussen twee groeiseizoenen (Davies, 1992) of vlakbij een eindknop (Bink, 1992). Hier overwinteren de kleine, ronde en afgeplatte eitjes. Aan het einde van de winter (half maart) sluipt de rups uit het eitje. Eenmaal uit het eitje boort het olijfgroe-n rupsje zich in een bloem- of bladknop die van binnenuit opgegeten wordt (Da-vies, 1992). Naarmate de rups groter wordt, zullen ook andere delen van de iep gegeten worden (bloemen, zaden en jonge bladeren). Vanaf begin mei verpop-pen de rupsen van de Iepepage en het is in dit stadium dat de soort nog het mak-kelijkst waar te nemen is door onder de iep te gaan staan en in tegenlicht te zoeken naar donkere plekje op de onderkant van de bladeren (Smeets, 1992). De poppen bevinden zich meestal op de onderkant van een eindstandig blad of langs de middennerf van andere blade-ren. Zoals eerder gezegd houden Iepepa-ges zich meestal op in de toppen van iepen. Ze voeden zich daar met honing-dauw (een zoete vloeistof die bladluizen achterlaten op de bladeren). Af en toe dalen ze af naar de kruidlager om zich te voeden met nectar van verschillende planten: Bereklaauw, Braam, Guldenroe-de, Akkerdistel (Troukens, 1984), Konin-ginnekruid (Smeets, 1992), Engewortel, Bereklaauw, Kruidvlier, Valeriaan, Leverkruid (Ebert, 1991), Marjolein en Ja-cobskruiskruid (Davies, 1992).

Voorkomen in Vlaanderen

In Vlaanderen zijn tot nu toe 50 waarne-mingen (vindplaats, jaar) bekend van de Iepepage. Op één na zijn alle waarne-mingen afkomstig uit de zandleemstreek waarbij een zekere concentratie opvalt rond Brussel (Zoniënbos, Terkameren-bos) en de Vlaamse Ardennen (in het zuiden van de provincie Oost-Vlaand-eren). Uit deze twee gebieden werden vrij regelmatig Iepepages gemeld. De enige waarnemingen buiten de zandleemstreek werden in 1870 en 1910 gedaan in Kalmthout in het noorden van de pro-vincie Antwerpen. Het feit dat er twee-maal melding gemaakt werd van deze soort in Kalmthout, zou kunnen beteke-nen dat het hier om een (kleine) popula-

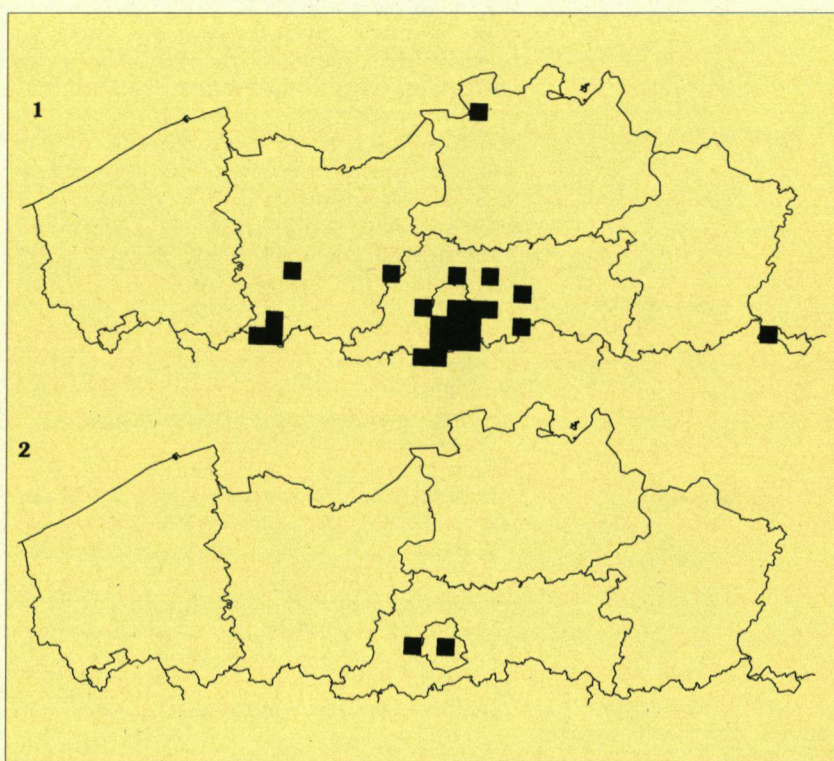

Rupsje van de Iepepage op een bloeiende Iep.

tie ging. Ook is er een oude waarneming (in 1953) uit de Voerstreek ten zuiden van Zuid-Limburg, van waar de soort ook in Nederland bekend was/is (Tax, 1989; Smeets, 1992). Halverwege de ja-ren 70 werd door Willy Troukens een po-pulatie van de Iepepage ontdekt in het natuurreservaat De Wolfspuiten in Dil-beek, op enkele kilometers ten westen van Brussel (Troukens, 1984). Opvallende overeenkomst met de nieuwe vind-plaats in Brussel is dat de iepen in een bomenrij stonden waarin eveneens Es-doorns en Gewone essen voorkwamen. Op het eerste kaartje is de verspreiding van de Iepepage in Vlaanderen te zien in de periode 1901-1985.

Op het einde van de jaren 70 brak ech-ter de iepenziekte uit, die ertoe geleid heeft dat heel wat iepen gerooid werden.

Waarnemingen van de Iepepage in Vlaanderen:
1: 1901-1985.
2: 1985-nu.

Indien er in de onmiddellijke omgeving van de gerooide bomen geen andere iepen aanwezig waren, betekende dit voor de aanwezige populatie dan ook het einde. De iepeziekte wordt veroorzaakt door een schimmel (*Ophiostoma ulmi*), die door iepespintkevers (*Scolytus spec.*) van boom naar boom wordt gebracht (Bink, 1992). Ook in de populatie die door Willy Troukens regelmatig bezocht werd, eiste de iepeziekte zijn tol en werden alle grote iepen gerooid. Na het verwijderen van de grote iepen werden hier geen iepepages meer waargenomen. Na het grootschalig rooien van iepen ten gevolge van de iepeziekte, is het aantal vindplaatsen van deze soort dan ook sterk teruggelopen (kaartje 2: 1985-nu). Waarschijnlijk zijn er echter nog verborgen populaties van deze soort te vinden in Vlaanderen. Iedereen die in zijn buurt iepen weet staan (met de meeste kans in de zandleemstreek), zou daar eens een kijkje kunnen gaan nemen of hij/zij geen sporen van iepepages kan vinden (poppen onderaan bladeren in mei of juni of nectarzoekende vlinders in juli). Wie weet welke ontdekkingen er nog gedaan kunnen worden, zelfs midden in de stad ...?

Bedreigingen en mogelijke beschermingsmaatregelen

Doordat de Iepepage vaak over het hoofd gezien wordt, is het ook bijzonder moeilijk om concrete beschermingsmaatregelen voor te stellen. Het aanplanten van tegen de iepeziekte resistente iepen in de buurt van bestaande populaties van de Iepepage, kan in ieder geval zorgen voor het voortbestaan van deze populaties. Ook op oude vindplaatsen van populaties van de Iepepage, zou het aanplanten van iepen kunnen gebeuren omdat men er bijna nooit zeker van kan zijn of de soort er niet meer aanwezig is of nog wel. Het opnieuw gebruik maken van iepen als laanbomen zou er bovendien voor kunnen zorgen dat deze soort zich kan uitbreiden, al staat de soort wel bekend om zijn geringe mobiliteit (Bink, 1992).

Literatuur

- Bink, F., 1992. Ecologische atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt & Co, Haarlem.
- Davies, M., 1992. The White-letter Hairstreak butterfly. Butterfly Conservation, Colchester.
- Ebert, G., 1991. Die Schmetterlinge Baden-Württembergs. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
- Maes, D. & H. Van Dyck, 1996. Een gedocumenteerde Rode lijst van de dagvlinders van Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud, 1996 (1): 1-154.
- Smeets, G., 1992. Iepepage in centrum van Heerlen. Vlinders, 7 (4): 2-3.

- Tax, M., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Natuurmonumenten, 's Graveland/De Vlinderstichting, Wageningen.
- Troukens, W., 1984. Het letterblauwtje, Iepenpage of W-page (*Strymonidia w-album* Kn.). Atalanta, 12 (3): 35-41.
- Ommerring, G. van, I. van Halder, C.A.M. van Swaay & I. Wynhoff, 1995. Bedreigde en kwetsbare dagvlinders in Nederland; toelichting op de Rode Lijst. IKC Natuurbeheer, Wageningen.

Summary

This summer the White-letter Hairstreak (*Satyrion w-album*) was discovered in Brussels. In this article the distribution in Flanders of this endangered species is given. There have been 50 recorded observations of this butterfly in Flanders up till now. The White-letter Hairstreak is difficult to spot because of its concealed way of living, spending a large part of the time in the tree-tops of the elm, its foodplant. The butterfly's life cycle is described in brief. Populations, severely diminished after the outbreak of Dutch elm disease in the 1970's, could possibly recover after planting resistant elm trees.